

מראי מקומות- בבא קמא פ"ד

משפט א', דחידש האילת השחר דיהי' חייב סייף כשאר רוצח, דגילה התורה מובערת הרע מקרבך דבאמת יש לו חיוב מיתה כשאר רוצח).

(ג) **מי לא תנן גבי מלקות אמדוהו ומת תחת ידו פטור- הק' האגרות משה** (חו"מ א', סי' ג', ד"ה וראי'), מה הביא מהא דמלקות, אם רק דסומכין על אומדנא, א"כ לא הו"ל להביא הא דפטור, רק דאומדין אותו אם יכול לקבל המלקות או לא, ואפי' אם הי' חייב על שגגת מיתתו אח"כ, הרי סכ"ס רואין דב"ד סומכין על אומדנא שלהם ללקות אותו לכתחלה. אלא ביאר דלזה לא צריך ראי', דפשוט הוא דצריך לאמדו, שהרי אינו חייב מיתה אלא שיטול עינו, וודאי צריך לאמדו אם יכול לקבלו או לא, ואי"צ לדרשה דעין ולא נפש ועין. אע"כ הדרשה הוא דצריך להיות העונש באופן שא"א במציאות שיבא לידי נפשות, ולכן סבר הגמ' דא"א זה אא"כ אמרי' דממון הוא ולא עין ממש. וע"ז דחה הגמ' דדלמא מיירי באומדנא, והרי מצינו במלקות דאין השליח ב"ד נענש אם הרגו, אלמא דאמרי' דלא הי' המלקות גורמים המיתה, דהא האומדנא ודאי הוא, ונקטי' דלא הי' טעות מחמת האומדנא, אלא הגיע זמן מיתתו בלאו הכי, והי' מת אפי' בלא המלקות. וא"כ שפיר מביאים ראי' דאומדנא הוא בתורת ודאי, וא"כ שפיר י"ל דעין תחת עין היינו ממש, ומ"מ אין לחוש שיהי' עין ונפש תחת עין, דסומכים על האומדנא בודאות.

(ד) **ר' אשי אמר אתיא תחת תחת משור- הק' הנמוקי יוסף** (ל. בדפיו), הרי כולהו תנאי לא ילפי מקרא זו, והרי קיי"ל דאין אדם דן ג"ש מעצמו, ואיך דריש ר' אשי זה מעצמו. והביא דאי' בירושלמי (וזה פירוש הנ"י בדברי הירו') ד"כל דבר שיודעין בו שכן הוא האמת, אבל לא נתברר לו סמך מן הכתוב, הרשות ביד כל אדם לדונה ולהביאה, ואע"פ שאין אדם דן ג"ש אא"כ קבלה מרבו, היינו לדון לגמרי [נ"ל היינו לדון כו' תירוץ אחר הוא, ובא"נ אמר לה] מחדש, כלומר עין תחת עין וכו',

(א) **קטן שהרג את הגדול וגדול שהרג את הקטן... משפט אחד יהי' לכולכם- פי' האמרי בינה** דכוונת הגמ' במשפט א' יהי' לכולכם, היינו דוכי תימא כל כי האי שקיל מיני' ממונא, התורה אמרה וכו', וכן פרש"י בסמוך לענין קיטע וקיטע, והעיר האמרי בינה אהא דלא כ' רש"י כן כאן ג"כ. אולם ע' במרומי שדה שלא פי' כן כאן, שכ' להעיר אהא דאמרי' בסוף פג: איך אני קורא בי' עין תחת עין, דהגמ' הי' יכול להק' גם שאי"ז משפט א', שזה (שעינו גדול) נענש יותר מהזיקו, וזה נענש פחות מהזיקו, וכקו' הגמ' בסמוך גם קטן שהרג את הגדול, וכו'. אלמא דהבין דמה שהק' הגמ' כאן ממשפט א', אין הביאור משום דזה נהרג וזה משלם ממון [ואולי משום דס"ל דפשוט שאין שייך לומר דההורג ישלם ממון, אבל אין לומר דדייק כן משום דלא נקט הגמ' כן, שהרי רש"י פי' כן גם בקיטע וכו', אף דשם לא פי' הגמ' כן בפירושו].

(ב) **טריפה שהרג את השלם מאי עבדי' לי'- פרש"י**, הא גברא קטילא הוא, וא"כ הו"ל עדות שא"א יכול להזימה, והלכך הטריפה ג"כ פטור, דאי"ז עדות כשרה. והק' רעק"א בגלה"ש, הא כיון דעדות שא"א יכול להזימה הוא, א"כ אי"ז מקרי עדות כלל, ואמרי' דשמא באמת לא הרג, וא"כ מהו הקו' מהא דכתיב משפט א', הרי שפיר הוי משפט א', רק דאיננו יודעין דהרג כלל, אבל בכל אופן שיש לנו עדות כשרה שהרג, שפיר הורגין אותו. ובחידושו כ' לפרש הגמ' באו"א (דלא כרש"י), דטריפה שהרג אף בב"ד, דידיע' בודאות שהרג, והדין הוא דהורגין אותו, מ"מ לא מקיימינן בי' נפש תחת נפש, שהרי גברא קטילא הוא, והוי כסומא שסימא, דליכא לקיומי עין תחת עין. ומה שהורגין אותו, מבואר בסנהדרין דהיינו משום דכתי' ובערת הרע מקרבך, ומשמע דבלא"ה לא היינו הורגין אותו, והיינו דא"א לקיים בו נפש תחת נפש, דמדינא פטור. ובאילת השחר כ' ליישב פרש"י, דכיון דמחמת דין הגברא א"א שיהי' אצלו עדים שיכולים לחייבו, הא גופא נחשב חסרון במשפט א' (ועוד כ' דלא הי' רוצה רש"י לפרש כפי' רעק"א, דס"ל דובערת הרע מקרבך הוא ג"כ קיום של

להזיקות של בנו. והטענה הי' שאין זה כבוד לבנו, וא"כ הו"ל לטובת הבן, ויכול האפוטרופוס לעשות מה שהוא לטובת הבן. אולם הדין הוא דמ"מ להגדילו יכולין למחות, וא"כ יש לחוש שמא ימחה ולא ירצה בזה, וא"כ למה אין מחייבין המזיק מחשש זה, וע"ז השיב האב דא"כ מפייסנא לי' מדידי, וא"כ ודאי שוב לא ימחה.

(ח) **לא צריכא דאי תפס- ע' ברא"ש (ב')** שהביא שגירסת הרי"ף (ל. בדפיו) הוא "נפק"מ דאי תפס", ודייק הרא"ש מדבריו דמשמע דאמרו לו לשום מיד, ונפק"מ מזה השומא יהי' אם אח"כ תפס. אבל כ' הרא"ש דלא מסתבר לומר כן, אלא אם תפס, אז שמין לו, ואם תפס יותר ממה שיהי' חייב לו, צריך להחזיר המותר (וע"ע ברש"י שכ' כדברי הרי"ף, שהרי כ' "הכי אמר להו, שומו לי, והיום או למחר אם יתפוס משלו יעכבנו" [וק"ק שהרא"ש לא הביא שגם רש"י כ' כהרי"ף]).

(ט) **לא צריכא דאי תפס- העיר החזון איש (אה"ע כ"ז, ח', ד"ה ע')**, למה לא אמר נפק"מ שהוא בעצם חייב לשלם כיון שיודע שהוא חייב, וא"כ שפיר שייך שומא. והוכיח מזה דאפי' במידי דלא תלי בשיקול הדעת אינו חייב כל זמן שלא חייבוהו ב"ד, דיכול לומר אולי ב"ד יזכני.

(י) **דאי תפס- ע' בנחל יצחק (סי' כ"ה, בתפיסה ע"י שליח סי' א', ענף ה')** שהביא רא"י מסוגיין דתפיסה מהני ע"י שליח, שהרי העובדא הי' בינוקא דלאו בר תפיסה הוא, וע"כ מיירי דתפס אביו בעבורו, והביא שגם השטמ"ק כאן כן מפורש, דמיירי שאביו תפס עבורו (וע"ש שדן למה מהני, הרי לכאור' הוי תופס לב"ח במקום שחב לאחרים, וכ' דאולי אי"ז נחשב חב לאחרים [וע"ע למה], או דכך נכלל בהתקנה דתפיסה מהני לקנס, דגם שליח יכול לתפוס).

(יא) **אלא מ"ש שור בשור ובשור באדם, דשליחותיהו קא עבדי- הק' תוס' בגיטין (פח: ד"ה במילתא) היכי עבדינן שליחותיהו, והא עכשיו אין מומחין בא"י, ומי יתן לנו רשות, ותי' שליחות דקמאי קא**

אבל היכא דגמיר דאיכא ג"ש דתחת תחת, יכול לדון" [כלומר, הבין הנ"י בהירושלמי דכוונתו לב' תירוצים, א', דהיכא דיודע דהדין דין אמת יכול לחדש אף ג"ש מעצמו להסמיק הדין על הכתוב. א"נ, היכא דיודע שיש ג"ש דתחת תחת, אף אם אין לו מסורה על ב' מקומות אלו דוקא, אי"ז נכלל בהא דאין אדם דן ג"ש מעצמו, וכבר הבאנו כמה פעמים מהשלנ"מ בקידושין, ומהחכמת בצלאל בנדה, ועוד, דכתבו יסוד זה, דאם יש מסורה על התיבות, אי"ז מסורה על המקומות].

(ה) **תניא ר"א אומר עין תחת עין ממש, ממש ס"ד ר"א לית לי' ככל הני תנאי- לכאור' ק', מה בכך, הרי ר"א תנא הוא ופליג. וע' במהרצ"ח שכ' דכאן ודאי היתה הלכה מסיני כן, רק חקרו כל התנאים למצוא אסמכתא לזה מקרא, ומפני זה מקשה הש"ס ממש ס"ד, והיינו אחרי שלא מצינו שום איש שייסבור כן, רק כולם הניחו דעין תחת עין היינו ממון, וכן נהוגים בכל בתי דיני ישראל, איך שייך שר"א יחלוק ע"ז.**

(ו) **זילו שומו לי' ד' דברים- אף דקטן הי', וקטן אינו בר בושא, כ' תוס' דאותו קטן כ"כ גדול הי' דמכלמי לי' ומכלם. והעיר הדרכי דוד, הא מה דאמרי' דקטן אין לו בושא היינו היכא דלא הי' נזק ג"כ, אבל כאן שיש לו ג"כ נזק, ואז גם אח"כ בשעה שנעשה לגדול יהי' לו בושא מה שאין לו יד, א"כ למה לא יהי' חייב בבושא אף בקטן גמור. וכ' לחדש דאין משלם בושא אא"כ הבושא הוא בשעת מעשה, או אפי' אם אין בושא בשעת מעשה, כמו בישן, מ"מ עכ"פ צריך להיות בר בושא בשעת ההיזק, אבל אם בשעת ההיזק אינו בר בושא כלל, שוב אינו חייב על הבושא. אולם ע' בכובע ישועה דלא ביאר כן, אלא דמשמעות הגמ' הוא דאמר לו מיד לשלם הד' דברים, וא"כ משמע דבר בושא הוא עכשיו. ואין לומר דעכשיו ישלם בשביל בושא שלאחר זמן, דהא שמא ימות חיישינן, וא"כ אולי לא יבא לכלל בושא כלל, וא"כ עכשיו אי"צ לשלם, אע"כ דנתבייש עכשיו [ויצא נפק"מ לדינא ביניהם, בכה"ג דנתבייש אח"כ, דלפי הדרכי דוד הרי הוא פטור לעולם, אבל לפי הכובע ישועה הרי פטור הוא רק עכשיו, אבל אם אח"כ נעשה לגדול, אז יהי' חייב לשלם לו הבושא].**

(ז) **אמר להו אבוה דינוקא לא בעינא דזילא בי' מילתא... לכי גדיל מפייסנא לי' מדידי- הק' הברכת אברהם, איזה זכות יש לו לאב למחות, ואם מדין אפוטרופוס, א"כ פיוס זה ל"ל. וביאר דלעולם האב הוא כאפוטרופוס**

דזהו הראי' שיש בו איזה הפסד ממון, אבל כיון שאינו יכול למכור עצמו לעולם, ולגבי אשה אינה יכולה למכור עצמה כלל (ורק להשכיר עצמה למלאכה), לכן שיימינן במידי דפסיקא, דהיינו ע"כ וש"כ.

(טו) אלא כי עבדי' שליחותיהו במילתא דשכיחא ואית בי' חסרון כיס, וכו'- העיר הפני יהושע, דיצא דא"כ מימרא דרבא דלעיל, דכל הנישום כעבד אין גובין אותו בבבל, אינו הגדר כלל, דהגדר הוא מה שאינו שכיח או לית בי' חסרון כיס. ויותר תמה על הרמב"ם, דהביא הא דלא שכיח אין גובין, וגם כ' הא דרבא, ע"ש מה שהאריך לבאר דעתו בזה.

(טז) התם בתם- פרש"י, ואין גובין מתם, דקיי"ל דפלאגא נזקא קנסא הוא, ואין גובין קנס בבבל, וכ' בתוס' ר' פרץ דאפי' למ"ד פ"נ ממונא, מ"מ הרי היזק של התם מלתא דלא שכיחא הוא, ולא דיינינן בבבל מילתא דלא שכיחא.

(ז) והאמר רבא אין מועד בבבל- פרש"י, דכיון דמנגיחות דתמות לא מייתינן ל' לבי דינא, היכי מייעד ל'. וכ' התוס' רי"ד דטעם זה אינו נראה, דהא אי' לעיל (ל"ט) בשור של חשו"ק דאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, אבל מעמידין להם אפוטרופוס לעשות מועד לשלם מן העליי', אלמא דמעמידין ב"ד בשביל זה גרידא. ולכן הוא פי' דצריך שיהי' נעשה מועד בפני ב"ד דוקא, וב"ד שבבבל אין חשיב, דצריך סמוכין, ולכן אין שייך להעשות מועד בבבל.

עבדי'. ובגדר השליחות, ביאר הגרנ"ט (קצ"ה), דאין הביאור בזה שנעשין כשלוחין ושוטרים של דייני א"י, אלא הביאור הוא שיש להם דין ב"ד מכח הדין דשליחותיהו קא עבדי' (ולכן כ' דמי שהוא פסול לדון, כמו סומא וכדו', גם יהי' פסול בב"ד של חו"ל או בזמן הזה, דצריך להיות להם דין ב"ד), דלגבי הא דאינו יכול לדון דינים שצריכים סמיכה, משום שצריך נטילת רשות, שהוא סמיכה, בזה אמרי' דשליחותיהו קא עבדי', דהיינו דכיון דשליחותיהו דב"ד של א"י נינהו אי"צ נטילת רשות [נצ"ע בדיוק כוונתו, ואולי כוונתו דהוי כמו המשך של הב"ד דא"י, דודאי צריך להיות להם דין ב"ד, אבל כיון דחלק של ב"ד של א"י נינהו, אי"צ נטילת רשות מיוחד].

(יב) אדם באדם דממונא הוא נעביד שליחותיהו- ע' במגיד משנה (חובל ומזיק ה', ו') שהק' מכאן על מש"כ הרמב"ם שם דהמודה דחובל בחבירו פטור מנזק ומצער, ומשמע שהוא משום דקנס הוא (וע' במה שהשיג הראב"ד עליו), והרי מפורש הוא בסוגיין דממונא הוא. וכ' המ"מ די"ל ד"ממונא" דסוגיין היינו הג' חיובים אחרים, שבת ריבוי ובושת, דמודה הרמב"ם בהם דהמודה בהם חייב לשלם, דממונא נינהו.

(יג) הרי בושת ופגם דשכיח, נעביד שליחותיהו- ותי' הגמ' דמלתא דלית בי' חסרון כיס לא עבדי' שליחותיהו. ובשלמא זה מיישב בושת, אבל בפגם שפיר יש בו חסרון כיס. ולכן הגיה הב"ח דלא הק' הגמ' מעיקרא מפגם. וע' ביעב"ץ שהביא גם מהט"ז (חו"מ א') דט"ס הוא. אבל כ' היעב"ץ דא"א לומר כן, דהא מבואר ברש"י שגרסה. אלא כ' דלעולם פגם אינו שכיח, וטעה המקשה בהא, ולא חש הגמ' לתרץ טעות זה.

(יד) ופגם- פרש"י דהפגם שייך באונס ומפתה, דאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לבעולה להשיאה לעבדו. וע' בי"ם של שלמה (א') שהעיר דהא זהו בשפחה כנענית, דבאמה העברי' אין שייך למוסרה לעבדו. וע"כ ס"ל לרש"י דשיימינן כשפחה כנענית ועבד כנעני, וכשי' הראשונים בריש פרקין, ולא כדמשמע מרש"י על המשנה, ומש"כ רש"י על המשנה שהי' יכול למכור עצמו כע"ע, אין כוונתו לומר דזהו השומא, אלא